

Gemeente van onze Heer Jezus Messias

1. Het is een hoofdstuk, dat eerste van Matteüs, helemaal dat eerste deel (de verzen 1-17), dat mensen nog wel eens over willen slaan, helemaal in deze tijd waarin mensen steeds iets verrast willen worden, omdat ze de dingen anders al gauw vervelend, langdradig en eentonig vinden. We zijn er zelf niet vrij van.

Een lange rij van (mannen)namen was het, die aan ons trok voorbij: namen van vaders, namen van zonen, aaneengesmeed met steeds dezelfde schakel: ‘en hij verwekte’.

Je kan dus niet zeggen dat je het niet gehoord hebt. Negenendertig keer (!) – om precies te zijn – kwam dat werkwoord – ‘verwekken’ – voorbij. Negenendertig keer hoorde je van de verwekking van de vader van zijn zoon. Je verwachting bij de veertigste keer? Met je ogen dicht zou je toch denken: ‘En Jozef verwekte Jezus’. Maar hoe compleet anders gaat het dan die veertigste keer. Hoe anders gaat het dus *vandaag!*

Als u iemand bent die van verrassingen houdt, als u hoopt dat de dingen eens een keer heel anders gaan, dan zit u vanmorgen goed. Het verhaal, waarvoor u vandaag gekomen bent, dat kan je beslist ongewoon noemen. Is de tekst (vers 16) hier in het ongereede? Een begrijpelijke vraag; het hele schema ligt hier immers op zijn kop! Een vader wordt hier helemaal niet genoemd. Wat is hier aan de hand? Ja, gemeente, dat mag je wel zeggen dat het hier wel even heel anders toegaat dan we al die voorgaande, negenendertig keren gewend waren geraakt.

2. Voor drie elementen vraag ik uw aandacht. Dat begint al direct, met de eerste woorden: Jozef, de man van Maria’. Ik kan me de reactie van vrouwen goed voorstellen, als ze die slotzin (Mat. 1,16) horen: ‘He, eindelijk is het een keer andersom. Wordt een vrouw een keer niet aangeduid als ‘de vrouw van ...’, maar gaat het eens een keer precies omgekeerd, wordt hij, Jozef, eens voorgesteld als ‘de man van Maria’.

Wat je ook zegt, noem je iemand ‘de man van ...’, dan wel ‘de vrouw van ...’, er wordt mee uitgedrukt dat het gaat om die man/vrouw, die vervolgens bij name wordt genoemd. Je geeft ermee aan dat *die* het belangrijkste is.

Het is dan ook die manier van zeggen die ervoor zorgt dat de lezer Maria in het oog krijgt als de vrouw om wie het hier helemaal aan het slot van deze verwekkingsgeschiedenis draait, en dan dus op het hoogtepunt! Waar het steeds maar voortging met vaders en zonen, daar eindigt het met de moeder en haar zoon. Helemaal aan het einde van die geschiedenis zet de verteller haar, Maria, in het volle licht.

3. Het tweede punt. Negenendertig keer krijg je het te horen, dat een vader een zoon verwekt. En de veertigste keer? Het ritme onderbroken? Het is nog rigouzeuzer, het ritme stopt. Het gaat van een activum naar een passivum. Niet meer: ‘en die verwekte die’, maar nu ‘(uit wie) verwekt *is*’.

Vanwaar dat passivum? Waar is de vader gebleven? Kregen we meestal alleen de naam van de vader te horen kregen, hoorden we een viertal keren van een vader én een moeder, nu krijgen we plotseling te maken met een kind van wie de vader ongenoemd blijft.

Dat slot van vers 16, dat is toch beslist een raadselachtige zin. Want wie is de vader nu? Gemeente, ik kan me de neiging best voorstellen om God te noemen als de vader van dit kind – om het passieve werkwoord hier te begrijpen als een wat in vaktermen een ‘theologisch passivum’ heet – maar dat lijkt me dan toch net niet in het spoor van de tekst te zijn. Nee, alles wat aan vaderschap, alles wat aan ‘de wil van een man’ doet denken, verdwijnt nu juist uit het zicht. Alle ogen staan op Maria, met haar zoon gericht. Een moeder alleen met haar kind.

Een kind, van wie de vader onbekend is. Een kind zonder vader? De verhalen zijn dan snel verteld. Daar hoef je echt geen roddelbladen voor te lezen om te weten hoe mensen dat soort nieuws razendsnel aan elkaar doorgeven, heerlijk als veel mensen het vaak vinden om melding te maken van alles wat scabreus is.

4. We mogen vandaag dan uitbundig het feest van Kerst vieren, aan het verhaal zelf is dat toch niet bepaald af te lezen. En daarmee ben ik bij het derde punt. Op zijn minst zou je dan toch denken dat zijn geboorte een hoofdzin verdient, maar lieve gemeente, moet u dan nou toch zien, hoe dat met een bijzin notabene wordt ‘afgedaan’. Zo mag je dat toch wel zeggen: afgedaan!? Een bijzin krijgt dat gebeuren, dat we vandaag als feest vieren! Alsof het om een gebeuren in de marge gaat!

Zou dat niet het kernpunt van Kerst zijn? Dat het nu juist ook om die marge gaat! Dat Hij daaraan niet voorbijgaat, dat hij juist ook voor de marge kiest, voor die plek, waar het leven rafelig is en kantlijnen

ontbreken. Die plaatsen waar mensen verkeren wanneer ze buiten/naast het (gewone) leven terecht zijn gekomen.

Verwekt in de marge. Vader onbekend. Als we naar onszelf kijken, is het niet bepaald onze wereld die hier getekend wordt. Als we *héél* eerlijk zijn, ben ik bang dat we misschien zelfs wel nu goed, onze neus ophalen, is misschien teveel gezegd, maar erg gemakkelijk voelen we ons vaak niet, als we met de randen van onze samenleving geconfronteerd worden. Weet dat Hij zich er niet van distantieert, ja zelfs dat Hij in die marge geboren is!

5. Gemeente, het mag dan een mannengeschiedenis lijken als je naar die lijst in Matteüs 1 kijkt, het doet je vragen of de geschiedenis dan alleen door mannen wordt gemaakt, of we hoorden – zo nu en dan – de namen van vrouwen, moeders. In een flits zagen we even het *portret* van vier moeders, van Tamar, Rachab, van Ruth en Batseba. In de afgelopen Advent hadden we oog voor elk van hen, en lazen we het verhaal – uit het Oude Testament – dat achter dat portret schuilgaat.

Zet je die eerste zeventien verzen keurig op een rij, zoals ik in het liturgieboekje gedaan heb, *dan* zie je dat zij er telkens net buiten vallen, buiten het schema dat Matteüs hanteert. En ook dat mochten we in de afgelopen weken als een teken opvatten, want zo gedroegen ze zich ook: grenzen overstekend. Letterlijk (Rachab en Ruth) en figuurlijk (Tamar en Bathseba). Ongedachte wegen gingen ze, alternatieve routes naar de toekomst stippelden ze uit, en dat telkens op die momenten dat je dacht dat het zou stoppen, dat die beweging die God ooit in Abraham begonnen was, geen voortzetting zou krijgen. *Zij* zorgden ervoor dat de geschiedenis van Israël doorging dat die niet ten einde kwam. Steeds wisten ze de zaak vlot te trekken, als de situatie dood dreigde te lopen, En ze maakten daarbij steeds handig gebruik van de situatie. Als dat nodig was, ging het er bepaald creatief aan toe.

Wat je mag zeggen, is dat ze er bepaald voor gingen. Ongebaande en ongedachte wegen gingen ze.

En de mannen in die situatie? Soms moesten ze tot de orde geroepen worden, Juda en David, in andere gevallen gingen ze in op hetgeen de vrouw hem voorhield, zoals Boaz bij Ruth. Dat was de ontdekking die we in de afgelopen Adventstijd deden.

6. Van deze vier vrouwen zagen we in de afgelopen weken het portret. En daar blijft het niet bij. Helemaal aan het slot krijgen we nog een vijfde naam te horen, die van Maria. Groot uitgevallen is het portret dat we van haar te zien krijgen, niet. Haar naam wordt drie keer heel kort genoemd. Een keer in het eerste deel (1:16), en daarna nog twee keer (1:18 en 20), in het verhaal dat je een uitwerking van dat vers 16 mag noemen, dat deel dat begint met: ‘En van Jezus Christus was de wording aldus’.

Niet één keer komt ze aan het woord. Ze is zwijgzaam aanwezig. Alleen aan het slot van het eerste (1:16) en aan het begin van het tweede deel (1:18) wordt het verhaal vanuit haar perspectief verteld. Maar over wat zij bij dat alles denkt of voelt, krijgen we niets te horen. Maar we krijgen haar, mag ik het zo zeggen, wel op haar mooist te zien: bij haar zwangerschap en rond de geboorte van het kind.

7. Hebt u het gezien wat Matteüs heeft gedaan? ‘Jakob verwekte Jozef, de man van Maria, ... *uit wie Jezus verwekt is.....*’ Ziet u dat hier eenzelfde wijze van formuleren gebruikt wordt als bij die andere vrouwen. Dat ‘uit haar’ dat we al eerder in de geslachtslijst hoorden, klinkt bij Maria opnieuw.

Wat Matteüs wil zeggen? Dat haar verhaal in diezelfde lijn staat. Alle ogen mogen aan het slot op haar gericht zijn, *zij* mag de centrale figuur zijn van dit verwekkingsverhaal, maar ze is het in verbondenheid met die andere vier vrouwen. Die andere vier, bij wie het ooit eerder ook zo geheel anders ging dan gebruikelijk is. Vrouwen die grenzen overgingen, die grenzen dorsten over te steken, ook al waren daar de nodige risico's aan verbonden. Als u Maria ergens moet zoeken, dan is het daar bij deze vrouwen!

8. En die was van geheimzinnigheid die om haar heen hangt, hoe zit het dan daar mee? Matteüs, laat je ons zo in het ongewisse? Daarmee zijn we bij dat tweede verhaal van vanmorgen, een verhaal dat onmiddellijk bij een bepaald lastige situatie inzet. Als je *nog* wat nauwkeurig vertaald dan de NBV doet, dan wordt dat nog meer zichtbaar. Twee tijdsmomenten krijg je dan onmiddellijk te horen: ‘*Nadat* zijn moeder Maria ondertrouwd was, (maar) *vóórdát* zij samenkwamen, werd zij zwanger bevonden.....’ Nee, dat is bepaald niet zoals het gebruikelijk is! Bepaald een lastig parket.

We zagen – met Advent – dat aan de pijn en het verdriet niet voorbijgegaan wordt, zoals we ook – met Advent – zagen dat aan de kwade en kwalijke kant van de mens niet voorbijgegaan wordt, met Kerst mag u weten dat ook niet voorbijgegaan wordt aan de lastige kant van het menselijke bestaan, daar waar mensen zich in situaties bevinden, waarvan een ander zal zeggen, dat het over de grens van de netheid heengaat. En

opnieuw moeten we constateren dat de Messias ook daaraan niet voorbijgaat, ja dat Hij daar nu juist intreedt, precies in die situaties, die voor praatjes open staan!

9. Gemeente, om *alle* nuances van dit tweede verhaal (1:18-25) in het kerstvizier te krijgen, zou ik u het schema moeten laten zien dat aan dit soort verwekkingsverhalen ten grondslag ligt. Ik zal dat nu niet meer doen, u moet het maar even van me aannemen, dat het ook met dat schema geheel anders verloopt dan we uit andere, vergelijkbare verwekkingsverhalen kennen. Niets gaat hier zoals het eigenlijk zou moeten gaan. De oorzaak daarvan? Dan moet u bij de hemel wezen. Die is het die ervoor zorgt dat het hier bepaald anders loopt dan je (op het eerste gezicht) zou verwachten.

10. Ik moet naar mijn slotzin toe. Ik moet naar het Kind toe, waarvan wij vandaag zijn verwekking vieren! Hij: kind van een vrouw bij wie God een grens overstak. Kind dat zelf voortdurend grenzen zal oversteken, en een Kind, dat ook weet, dat als je dat doet, als je de bestaande grenzen zoekt over te gaan, dat je dan risico's loopt. De vraag aan ons is of wij dit Kind een plek in ons leven willen geven!

In de Naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

*Eerste Kerstdag, 25 december 2013
Bosbeskapel, Den Haag
ds. Nico Riemersma*